
Kruh přátel českého jazyka v akademickém roce 2006/2007

Kruh přátel českého jazyka, pořádající popularizační přednášky na půdě Filozofické fakulty UK v Praze, se po letní přestávce znovu roztočil v tradičním čase středních podvečerů 4. 10. 2006. Host z Vratislavi Jaroslav M a l i c k i nás seznámil s úvodem do bádání o složitých jazykových dějinách historického Slezska (*Slezské jazykové spektrum do roku 1800*). Území na hranicích tradičně pojímaných „velkých“ jazyků (polštiny, němčiny, češtiny), obohacené ještě o další jazyky svých obyvatel (aškenázských Židů, Valonů), tvoří pole pro zajímavý výzkum, v němž hlavní roli nehrají jednotlivé jazyky, nýbrž jejich interakce v rámci celého areálu. *Jediný Bůh – jediný svět – jediná gramatika* – tak nazvala svou přednášku 11. 10. Alena F i d l e r o v á (Praha). Ukázala v ní vývoj představ o univerzální gramatice ve středověku a raném novověku a tyto představy spojovala s dobovými obecně filozofickými paradigmaty. 18. 10. volně navázala na antroponomastické přednášky minulých let Lenka M a t u š í k o v á (Praha) s přednáškou *Jména Židů v Čechách a na Moravě v proměnách času*. Důvěrná znalost archivních materiálů (listin, katastrů, soupisů, matrik, knih familiantů) umožnila přednášející seznámit zájemce se zásahy státní správy habsburské monarchie, sociálně-ekonomickou emancipací Židů v 19. století i tragickými událostmi 20. století do tak niterného a navýsost individualizačního prvku, jakým je vlastní jméno. Václav L á b u s (Liberec) vystoupil 25. 10. s tématem *Pomístní jména Jizerských hor – vývoj a současný stav*. V přednášce, bohatě doprovázené fotografiemi objektů, o jejichž jménech hovořil, nastínil přehled vývoje pomístního názvosloví této oblasti od nejstarších dob až do současnosti. Zvláštní pozornost věnoval především konstituování českého názvosloví po 2. světové válce a jeho sémantické, popř. formální návaznosti na původní německá oronyma a hydronyma. 1. 11. zasedli u „Kulatého stolu Kruhu“ na téma *Jazykové zásady veřejnoprávních médií* jazykový poradce České televize Petr V y b í r a l a bohemista se zkušeností editora a dramaturga Českého rozhlasu Václav F l e g l (oba Praha). Jejich vystoupení ukázala, že obě média cíleně směřují k projevu hovorovému (televize „neužívá tvarů ustupujících a nemluvných“, rozhlas vytváří decentralizované „seznamy zakázaných slov“ typu *již, vše, nýbrž, však*), ale současně ponechávají moderátorům a redaktorům značnou výrazovou volnost. Hlavně v případě rozhlasu je neujasněnost celkové koncepce jazykových zásad pocítována jako tíživá. Michaela L i š k o v á (Praha) připravila 8. 11. na základě své diplomové práce přednášku nazvanou *Počítačový slang*. Největší pozornost věnovala komunikační situaci, v níž se počítačový slang užívá, a způsobu tvoření slangových názvů. 15. 11. připomněla Lenka K u s á k o v á (Praha) sté padesáté výročí autorova úmrtí přednáškou o *Josefu Kajetánu Tylovi* jako o *přední osobnosti literárního a kulturního života 1. poloviny 19. století*. Po krátkém metodologickém úvodu se soustředila především na Tylovu činnost redaktorskou; na základě korespondence analyzovala Tylovo organizační úsilí (zasílání a výměna knih, získávání publicistických a beletristických příspěvků, informace o literárních a kulturních novinkách, zprostředkování dalších kontaktů) a jeho místní, osobní a časová specifika. 22. 11. zavítal do Kruhu Jiří M a r v a n (Praha) s přednáškou *Malý průvodce dějinami české jazykové mysli*. Představil v ní svou knihu *Cesty ke spisovné češtině, učebnici dějin spisovné češtiny pro bohemisty v Ústí nad Labem*, posta-

venou na komplexním přístupu tzv. lingvoekologie, propojujícím zkoumání vnitřní struktury historického jazyka s poznáním jeho „vnějších“, psychologických a sociálních rozměrů. Diskusi netradičně a násilně ukončil výpadek osvětlení v hlavní budově Filozofické fakulty UK. Pavel K o s e k (Brno) hovořil 29. 11. na téma *Příčinné věty v češtině období baroka*. Výzkum spojovacích výrazů u těchto i jiných druhů vět ho vedl k formulování závěrů o úzké návaznosti češtiny humanistické, barokní a obrozenské a o tom, že současná čeština obecná v barokním jazyce nekoření. Žel bez účasti editorů korespondence T. G. Masaryka a O. Sedlmayerové *Dopisy Oldře* přednášel 6. 12. Jaromír S l o m e k (Praha) o *Pracovních, rodinných a milostných dopisech T. G. Masaryka*, vycházejí přitom z knižních edic posledních let. Zdůraznil jejich jazykovou a stylistickou neotřelost, absenci frází, lakoničnost a vstřícnost. Vyjádřil i (nesplnitelné?) přání sestavit soupis dochované Masarykovy soukromé korespondence. Poslední přednášku roku 2006 (13. 12.) věnovala Věra B r o ŝ o v á (Praha) Zikmundu Wintrovi (*Proza Zikmunda Wintra na počátku 20. století aneb Historikův odvážný krok* – k 160. výročí narození). Ediční příprava výboru z Wintrovy beletrie a rozsáhlý doslov, kterou vyvrcholí dosavadní referentčin dlouhodobý zájem o osobu a dílo tohoto autora, ji vedl k úvahám o vztahu historického dokumentu a literární fikce ve Wintrově díle i k reflexi jeho snah v soudobé literární a kulturní kritice a publicistice.

Program jarního běhu přednášek Kruhu přátel českého jazyka otevřel 7. 3. Pavel J a n ě á k (Praha), dlouholetý vědecký pracovník ÚJČ AV ČR, bývalý vedoucí jeho dialektologického oddělení a jeden z hlavních autorů *Českého jazykového atlasu* (ČJA), ohlédnutím za vydáváním tohoto základního díla české dialektologie (pátý, závěrečný svazek vyšel v prosinci 2006 v nakladatelství Academia). Připomněl mj., že ČJA přináší komplexní pohledy na územní diferenciaci nářečí a běžné (nespisovné) mluvy na území českého národního jazyka, sledovanou v jednotlivých jazykových rovinách metodou jazykového zeměpisu. Po prvních třech dílech, které jsou zaměřeny na nářeční slovní zásobu (včetně slovtvorných diferencí), a po svazku čtvrtém, věnovaném tvarosloví, si pátý díl všímá vedle hláskosloví i (dosud relativně málo zkoumané) nářeční syntaxe a zeměpisných rozdílů u příslovčí a v městské mluvě. Česká lingvistika tak disponuje prací, která svým obsahem i po stránce metodologické představuje špičkové dílo, jehož význam přesahuje jak hranice mezioborové, tak i našeho jazyka. Heslo F. L. Riegra *V práci a věděni je naše spasení* s podtitulem *Idea české encyklopedie* se stalo názvem příspěvku Magdalény P o k o r n é (Praha), která 14. 3. přehledně informovala o českých encyklopedických projektech 19. století (J. Jungmann, F. Palacký, F. L. Rieger, J. Otto) a poté se detailněji zabývala méně známými slovníkovými projekty téže doby (J. Franta Šumavský, F. Špatný, L. Rittersberk), jejich dvoudomou funkcí – informativní i terminologickou – a jejich užíváním v českém politickém, hospodářském a kulturním životě. Milan H a r v a l í k a Petr N e j e d l ý (Praha) připravili na 21. 3. vzpomínku k nedožitým osmdesátým narozeninám slavisty, polonisty, lexikografa a onomastika Karla Olivy (1927–2005). Zaměřili se přitom především na hodnocení jeho přínosu české lexikografii a onomastice a na jeho zásadní roli při vzniku a organizování Olympiády v českém jazyce. Celý text přednášky byl publikován ve 48. ročníku časopisu *Acta onomastica* (2007). Erbovní tematika Kruhu přátel českého jazyka, spojená s činností jejího zakladatele, profesora V. Šmilauera – totiž tematika onomastická – byla námětem vystoupení dlouholetého tajemníka Návoslovné komise Pavla B o h á ě e (Praha) *Standardizace geografických jmen – její národní a mezinárodní rozměr*. 28. 3. její autor informoval o shromažďování, zkou-

mání a standardizování geografických názvů Názvoslovnou komisí, o její současné „sankcionizační“ činnosti, mnohdy nepostrádající úsměvných rysů, a zdůraznil tak žádoucí spolupráci vysokoškolských a akademických institucí a provádějících orgánů státní správy. O týden později (4. 4.) kmenový přednášeč Kruhu Jiří H r a š e (Praha), rozhlasový historik a teoretik, uvažoval o problematice posluchačského vnímání rozhlasu (*Fiktivní polemika Branžovského, Mukařovského a Růta*) na příkladu reprodukováných rozhlasových pásem Mobilizace V. Nezvala, Duch dějin V. Kutvirta a anonymního Na tom našem dvoře. Zvláštní pozornost věnoval referent problematice (rozhlasové) montáže a postupně se vyvíjejícím představám o rozhlasovém dokumentu a hře jako umění „produkcujícím, nikoliv reprodukcujícím“. Na 11. 4. byl do Kruhu pozván Miloslav V o n d r á č e k (Hradec Králové) s přednáškou na téma *Vlastnění jazyka*. Zejména nad internetovými laickými diskusemi o jazykové správnosti uvažoval o tom, že se v individuálním jazyce každého jedince odráží jeho nejvlastnější svět, který je třeba hájit, a že formalizovaný kód, tj. jazyk spisovný, je tu od toho, aby přemostil naše odlišnosti a eliminoval spory – nejen ty jazykové. Markéta P r a v d o v á a Ivana S v o b o d o v á (Praha) hovořily 18. 4. (*Internetová jazyková příručka*) o projektu jazykové poradny na internetu, na němž se od r. 2004 pracuje v oddělení jazykové kultury ÚJČ AV ČR, v. v. i. Cílem tohoto projektu je vytvořit příručku, v níž si tazatelé budou moci najít odpověď na svou otázku sami (půjde-li o „rutinní“, „standardní“ dotaz), což pracovníkům jazykové poradny umožní věnovat se zodpovídání specifictějších a složitějších otázek. Postup prací i jednotlivé problémy, které zpracovatelé při tvorbě příručky řeší, vzbudily velký zájem posluchačů a bohatou diskusi. Na přednášce konané 25. 4. seznámil Jaromír K r š k o (Banská Bystrica) přítomné s aktuálním stavem výzkumu *slovenské hydronymie*, který probíhá v rámci projektu Hydronymia Slovaciae. Ve svém vystoupení poukázal na motivační činitele uplatňující se při vzniku slovenských vodních jmen a ze synchronního i diachronního hlediska představil lexikální charakteristiku hydronym, a to včetně kulturních a etnických vlivů, které se na formování jazykové stránky slovenských hydronym podílely (zvl. německá a valašská kolonizace a slovensko-maďarské kontakty). 2. 5. se v Kruhu objevil osvědčený přednášející Josef Š i m a n d l (Praha) s provokativní přednáškou *Perspektivy korpusové gramatiky*. Nešlo o obraz světlých zítřků gramatik vznikajících bezproblémově z jazykových korpusů, nýbrž o shrnutí metodologických i praktických těžkostí, které na tomto poli čekají. Obrovský materiál korpusů nabízí svým mluvnickým interpretům a interpretkám mnoho práce a rozmanitých otázek. Michael W ö g e r b a u e r (Viedeň) v přednášce *Vlastenecká literatura a její dva proudy* (9. 5.) zodpovídal z hlediska sociologie literatury otázku, zda lze napsat společnou historii novějších literatur v Čechách; možné je to do prvního desetiletí 19. století – pak už došlo k přílišné diferenciaci jazykové i slohové. 16. 5. přijela na pozvání Kruhu Marie M a j t á n o v á (Bratislava) s přednáškou *Praslovanské kořeny českých názvů hub*. V rámci svého dlouholetého tématu se zabývala nikoliv odbornou terminologií, ale názvy lidovými a vymezila stararé jádro názvoslovné skupiny, reprezentované názvy všeslovanské povahy (kolem dvaceti lexémů). Lidstvo dělila na národy „mykofilní“ a „mykofobní“; na základě živé diskuse lze účastnice a účastníky závěrečné přednášky hrdě prohlásit za mykofilní. Typická názvoslovná přednáška tak uzavřela pestré kruhové běhy podzimu 2006 a jara 2007, jichž se zúčastnilo v průměru na každou přednášku ke třicítce posluchačů. S vděčností přednášejícím, naslouchajícím i diskutujícím se těšíme na další běhy přednášek Kruhu přátel českého jazyka, jakési dobrovolné otevřené školy jazyka a literatury.

Robert Adam, Milan Harvalík, Ondřej Koupil, Václav Petrbok